УДК 339.137

Н. Лунякіна, *магістр,*
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова діяльність підприємства у всіх формах поєднується з численними ризиками, ступінь впливу яких на результати його господарської діяльності достатньо висока. В статті розкриваються основні аспекти управління ризиками на підприємстві.

Ключові слова: *фінансовий ризик, чинники фінансових ризиків, методи регулювання фінансових ризиків.*

Н. Лунякина, *магистр,*
Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств

УПРАВЛЕНИЕ РИСКАМИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Финансовая деятельность предприятия во всех формах объединяется с многочисленными рисками, степень влияния которых на результаты его хозяйственной деятельности достаточно высокая. В статье раскрывается основные аспекты управления рисками на предприятии.

Ключевые слова: *финансовый риск, факторы финансовых рисков, методы регулирования финансовых рисков.*

N. Lunyakina, master of management,
National academy of managerial culture and arts, Kyiv

ENTERPRISE RISK MANAGEMENT

he financial activities of the company in all forms combined with numerous risks, the impact of the results of its business is high enough. In the article the basic aspects of risk management in the enterprise.

Keywords: *financial risk, financial risk factors, methods of control financial risks.*

Політична та економічна ситуація, що склалася в Україні, загострює питання ефективного розвитку вітчизняних підприємств, функціонування яких

відбувається в умовах невизначеності та спричинених нею ризиків.

Особливо гостро в умовах негативних економічних тенденцій, які стали наслідком загальносвітової фінансової кризи, постали проблеми управління ризиками в торговельних підприємствах, діяльність яких безпосередньо визначається економічною ситуацією в країні, регіоні, очікуваннями потенційних покупців, їхньою купівельною спроможністю.

Досліджено основні чинники фінансових ризиків підприємства, особливості їхнього впливу на діяльність підприємства та внутрішні механізми їхньої нейтралізації.

Встановлено, що у конкурентному ринковому середовищі підприємцям часто доводиться приймати нетрадиційні та сміливі рішення. Однак це підвищує рівень економічного та фінансового ризику. За таких умов підприємства мають своєчасно ідентифікувати і правильно оцінювати рівень ризику, ефективно управляти ним із метою обмеження його негативного впливу та мінімізації обсягів фінансових втрат.

Фінансова діяльність підприємства пов’язана з багатьма ризиками. Вплив цих ризиків став особливо відчутним із переходом до ринкової економіки. Серед усіх ризиків діяльності суб’єктів господарювання, фінансові ризики є основними, оскільки ставлять під загрозу подальшу успішну діяльність підприємства. Їхня дія зумовлює зниження фінансових результатів і фінансової стійкості підприємства. Фінансові ризики визначають як імовірність виникнення фінансових втрат через неефективну структуру капіталу, що спричиняє розбалансованість грошових потоків підприємства.

У науковій літературі немає однозначності в трактуванні сутності фінансових ризиків та їхнього місця у системі господарської діяльності підприємства. Одні фахівці розглядають фінансові ризики як окремий вид ризиків підприємства [1]. Деякі економісти вважають, що ці ризики входять до складу інших ризиків – ринкового, інвестиційного [2]. М. Клапків відносить до групи фінансових ризиків практично всі майнові ризики, оскільки, на його думку, збитки, які виникають внаслідок прояву майнових ризиків, майже завжди мають фінансовий характер, тобто набувають грошового виміру. Л.О. Коваленко і Л.М. Ремньова, досліджуючи

послідовність розроблення політики управління ризиками, виділили етапи формування політики управління фінансовими ризиками.

Водночас, в умовах фінансово-економічної кризи, подальшого дослідження потребує проблема вдосконалення системи управління фінансовими ризиками на підприємстві, зокрема управління ризиками, які впливають на фінансові результати його діяльності.

За своєю сутністю, ризик – це усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей через випадкові зміни умов економічної діяльності, несприятливі обставини. Від можливих втрат у ринковому середовищі ніхто не застрахований. Однак, це не означає, що з метою повного уникнення втрат потрібно проводити лише консервативну економічну політику.

Важливо не просто боятися ризиків, а вчасно аналізувати причини небажаного розвитку подій, враховувати попередній негативний досвід, постійно коригувати систему оперативних господарських операцій з позиції максимізації результату. Причини виникнення фінансових ризиків різноманітні й можуть виникати спонтанно в процесі діяльності підприємства, їх поділяють на зовнішні та внутрішні. До основних зовнішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести такі: слабка та нестабільна економіка країни; економічна криза; інфляція; неефективне державне регулювання банківської облікової ставки; підвищення рівня конкурентної боротьби; зниження цін на світовому ринку; політичні чинники тощо. Всі ці причини мають зовнішнє щодо підприємства походження і тому їх підприємство контролювати не може.

До внутрішніх причин формування фінансових ризиків можна віднести: підвищення витрат на підприємстві, незадовільну фінансову політику підприємства, неефективне управління витратами, доходами та фінансовими результатами.

Для формування ефективної системи управління фінансовими ризиками їх необхідно попередньо ідентифікувати. Ідентифікація фінансових ризиків полягає у виявленні всіх видів можливих ризиків, пов’язаних із кожною конкретною операцією. При цьому важливо у складі портфеля фінансових ризиків виділити ризики, які залежать від самого підприємства, і зовнішні ризики, які визначаються

макроекономічною ситуацією. Портфель фінансових ризиків підприємства, які можуть виникати за основними видами його діяльності, наведено у *табл. 1.*

Таблиця 1

Розподіл портфеля фінансових ризиків підприємства

Види фінансових ризиків	***Види діяльності та фінансові операції***						
	Виробнича діяльність	***Комерційна діяльність***	***Фінансова діяльність***				
			Інвестиційна діяльність	***Кредитна діяльність (надання комерційних послуг)***	***Валютні операції***	***Податкові розрахунки***	Розрахункові операції
Зовнішні ризики							
Інфляційний ризик	+*	+	+	+	+	+	+
Депозитний ризик			+		+		
Податковий ризик		+			+	+	+
Процентний ризик			+	+			
Валютний ризик			+				
Внутрішні ризики							
Ризик зниження фінансової стійкості		+	+	+		+	
Ризик неплато-спроможності		+	+	+	+	+	+
Інвестиційний ризик			+	+			
Кредитний ризик							
Ризик упущеної вигоди	+	+	+	+	+	+	+

за видами його господарської діяльності

Примітки. ** – Знаком "+" відзначено ті види ризику, які пов'язані зі здійсненням видів діяльності.*

Отже, фінансові ризики пов'язані з імовірністю виникнення непередбачених фінансових втрат ресурсів (зниження очікуваного прибутку, доходу, втрата частини чи всього капіталу) в ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства.

1. Ризик зниження фінансової стійкості. Цей вид ризику генерується недосконалістю структури капіталу (надто високою часткою залучених коштів),

тобто дуже високим коефіцієнтом заборгованості (низьким коефіцієнтом фінансової стабільності).

2. Ризик неплатоспроможності. Причиною виникнення даного виду ризику є низька ліквідність активів підприємства, неузгодженість строків надходження і витрачання грошових коштів.

3. Інвестиційний ризик. Він полягає в можливості виникнення непередбачених фінансових втрат у процесі інвестиційної діяльності торговельного підприємства. Залежно від видів інвестицій, розрізняють і види інвестиційного ризику: ризик реального інвестування (порушення календарного плану робіт, низька якість здійснюваних робіт тощо) і ризик фінансового інвестування (зниження курсової вартості акцій та інших фондових інструментів, що становлять портфель фінансових активів торговельного підприємства, зниження ліквідності цих активів тощо).

4. Інфляційний ризик. Цей вид ризику характеризує можливість знецінення реальної вартості капіталу торговельного підприємства (у формі грошових активів), а також очікуваних доходів і прибутку підприємства у зв’язку з підвищенням темпів інфляції.

5. Процентний ризик. Даний вид ризику виникає через непередбачуваність зміни процентної ставки на фінансовому ринку. Він проявляється у фінансових втратах від зниження надходження грошових коштів у процесі використання фінансових активів та в емісійній діяльності торговельного підприємства.

6. Валютний ризик. Цей вид ризику притаманний фінансовим операціям, що супроводжують зовнішньоекономічну діяльність торговельного підприємства. Його прояв полягає в недоотриманні прибутку в результаті безпосередньої дії зміни обмінного курсу іноземної валюти, що використовується підприємством при здійсненні зовнішньоекономічних операцій.

7. Податковий ризик. У нашій країні на сучасному етапі цей вид ризику здійснює суттєвий негативний вплив на результати фінансової діяльності торговельного підприємства. Він має низку аспектів: ризик введення нових видів податкових платежів, ризик підвищення ставок діючих податків, ризик зміни умов і термінів сплати податкових платежів, ризик скасування чи зменшення податкових пільг.

Необхідно зазначити, що зовнішні фінансові ризики можуть бути зумовлені загальноекономічними та ринковими чинниками. До загальноекономічних чинників треба віднести: загальний спад обсягів виробництва в країні, збільшення рівня інфляції, уповільнення платіжного обігу, недосконаліть і нестабільність податкового законодавства, зменшення рівня реальних доходів і купівельної спроможності населення тощо. Серед ринкових чинників ризику можна виділити: зменшення обсягу внутрішнього ринку, падіння ринкового попиту, збільшення пропозиції товарів-субститутів, нестабільність фінансового та валютного ринків, недостатня ліквідність фондового ринку.

Внутрішні фінансові ризики підприємства залежать від впливу виробничо-комерційних, інвестиційних і фінансових чинників, основні з яких систематизовано у *табл. 2.*

Встановлення потенційних зон фінансових ризиків полягає в порівнянні з можливими фінансовими втратами з розрахунковою сумою прибутку, доходу, власного капіталу підприємства.

Таблиця 2

Чинники, які зумовлюють виникнення внутрішніх фінансових ризиків підприємства

Група чинників	***Чинники ризику***
Виробничо-комерційні	● низька ефективність використання основних виробничих засобів; ● невдало вибрана або недостатньо диверсифікована асортиментна структура продукції; ● висока частка постійних витрат; ● високий рівень матеріаломісткості та трудомісткості продукції; ● надмірний обсяг страхових і сезонних запасів; ● неефективна цінова політика; ● неефективні виробничий менеджмент і маркетингова політика.
Інвестиційні	● збільшення термінів будівництва інвестиційних об’єктів; ● істотні перевитрати інвестиційних ресурсів; ● відхилення фактичних від запланованого обсяг прибутку за інвестиційними проектами; ● тривалий термін окупності інвестицій; ● невдало сформований фондовий портфель; ● неефективний інвестиційний менеджмент.

Фінансові	● неефективна структура капіталу, надмірне залучення позикових коштів; ● висока середньозважена ціна капіталу; ● недостатність довготермінових джерел фінансування активів; ● низька оборотність обігових коштів; ● недостатня ліквідність активів; ● завищений обсяг дебіторської заборгованості; ● агресивна дивідендна політика; ● неефективний інвестиційний менеджмент загалом.

Залежно від величини можливих фінансових втрат, можна виділити чотири основні зони фінансового ризику:

● безризикова зона: ризик зовсім незначний, фінансових втрат практично немає, гарантується фінансовий результат в обсязі розрахункової суми прибутку;

● зона допустимого ризику: ризик середній, можливі фінансові втрати в обсязі розрахункової суми прибутку;

● зона критичного ризику: ризик високий, можливі фінансові втрати в обсязі розрахункової суми валового доходу;

● зона катастрофічного ризику: ризик дуже високий, можливі фінансові втрати в обсязі суми власного капіталу підприємства.

Виділення окремих зон фінансового ризику, залежно від суми очікуваних втрат і чинників, які їх зумовлюють, має бути основою формування системи управління фінансовими ризиками підприємства. Оскільки підприємство практично не може впливати на зовнішні ризики, то основну увагу необхідно приділяти внутрішнім механізмам нейтралізації ризиків, до яких належать:

● диверсифікація, що є процесом розподілу інвестованих коштів між різними об’єктами вкладення капіталу, безпосередньо не пов’язаними між собою. Диверсифікацію здійснюють із метою зниження рівня ризику і втрат доходів. Цей метод дає змогу уникнути частини фінансового ризику на основі розподілу капіталу між різноманітними видами діяльності (наприклад, придбання інвестором акцій п’яти різних акціонерних товариств замість акцій одного підприємства збільшує ймовірність отримання ним середнього доходу в п’ять разів і, відповідно, вп’ятеро знижує рівень ризику). Диверсифікація передбачає отримання додаткової інформації про варіанти вибору й очікувані результати. Як наслідок, виникає

можливість здійснити точніший вибір і зменшити ризик втрати фінансових результатів підприємства:

● лімітування – це встановлення ліміту, тобто граничних сум витрат, продажу, кредиту тощо. Лімітування застосовують для зниження фінансового ризику в кредитній та інвестиційній діяльності підприємства;

● самострахування є децентралізованою формою створення натуральних і грошових страхових фондів безпосередньо на підприємствах, особливо тих, чия діяльність піддається ризику. Основне завдання самострахування полягає в оперативному подоланні тимчасових труднощів у фінансово-комерційній діяльності [5];

● хеджування дає можливість зменшити ризик за допомогою укладення відповідної угоди. Найчастіше хеджування застосовують як засіб страхування вартості товарів або прибутку, а також валютних ризиків підприємства [4]. Хеджування є системою економічних відносин учасників фінансового ринку, що пов’язані зі зниженням кредитних та цінових ризиків, яке виникає внаслідок одночасності та протилежного спрямування торгових угод на ринку і терміновому ринку реального товару [8].

Окрім зазначених вище методів, для зменшення рівня фінансових ризиків підприємство може здійснити їхнє страхування у страхових організаціях. Страхування передбачає захист майнових інтересів суб’єктів господарювання і громадян у разі настання певних подій (страхових випадків) за рахунок грошових фондів, сформованих зі страхових внесків. Сутність страхування полягає в розподілі збитку між усіма учасниками господарської операції.

Страхування виконує чотири основні функції: ризикову, попереджувальну, ощадну, контрольну. Зміст ризикової функції виражається у відшкодуванні ризику. В межах дії цієї функції відбувається перерозподіл грошової форми вартості між учасниками страхування через наслідки випадкових страхових подій. Ризикова функція страхування є головною, тому що страховий ризик безпосередньо пов’язаний з основним призначенням страхування – відшкодування матеріального збитку потерпілим [7]. З огляду на це, страхування можна розглядати як ефективний спосіб зниження фінансових ризиків підприємства.

Наявна група фінансових ризиків, які підприємства не страхують, але часто саме ці ризики є потенційними джерелами їхнього додаткового прибутку або витрат. Втрати внаслідок реалізації ризику, що не підлягає страхуванню, відшкодовуються тільки за рахунок власних коштів підприємства.

Отже, щоб вижити у конкурентному ринковому середовищі, підприємствам необхідно приймати нетрадиційні та сміливі рішення. Однак, це також підвищує рівень економічного та фінансового ризику. За таких умов підприємства мають своєчасно ідентифікувати і правильно оцінювати рівень ризику, ефективно управляти ним із метою обмеження його негативного впливу та мінімізації обсягів фінансових втрат.

Використані джерела

1. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К. : Изд-во «Ольга», Ника-Центр, 2004. – 720 с.

2. Горбач Л.М. Страхова справа : навч. посіб. – 2-е вид., випр. / Л.М. Горбач. – К. : Вид-во «Кондор», 2003. – 252 с.

3. Вітлінський В.В. Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності / В.В. Вітлінський // Фінанси України. – 2003. – № 3. – С. 4.

4. Кім Ю.Г. Фінансові ризики в системі фінансово-економічної безпеки підприємства / Ю.Г. Кім // Фінанси України. – 2005. – № 6. – С. 13.

5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посіб. / М.І. Камлик. – К. : Вид-во «Атака», 2005. – 432 с.

6. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. – 2-е вид., перероб. і доп. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К. : Вид-во «Знання», 2005. – 485 с.

7. Холт Р.Н. Основы финансового менеджмента / Р.Н. Холт ; пер. с англ. – М. : Изд-во «Дело», 1995. – 236 с.